

Didim’de turizmin gelişimi ve mekânsal sosyal ayrışma dinamikleri**

The development of tourism in Didim and the dynamics of spatial and social segregation

Muhammet Nimet ÇAVUŞ^{1*} (orcid.org/ 0000-0003-0860-7643)

¹Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Didim Meslek Yüksekokulu, Aydın, Türkiye

Özet

Amaç: Turizm, Didim’in ekonomik yapısını dönüştürmekle kalmamış; aynı zamanda kentsel mekânın yeniden yapılanmasına, sosyal gruplar arasında mekânsal temelli ayrışmalara ve yerel halkın yaşam deneyimlerinde köklü değişimlere yol açmıştır. Bu çalışma, Türkiye’nin Ege Bölgesi’nde yer alan önemli bir turizm merkezi olan Didim’de, turizmin mekânsal yapı üzerindeki etkilerini ve buna bağlı olarak gelişen sosyal ayrışma dinamiklerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Araştırma kapsamında literatür taraması, gözlem, yerel raporlar ve yerel halkın deneyimlerine ilişkin elde edilen bilgiler birlikte değerlendirilmiştir.

Bulgular: Elde edilen bilgiler, turizm odaklı dönüşümün, yüksek gelir grupları ile yabancı yerleşimcilerin kıyı bölgelerinde yoğunlaştığı, yerli ve dar gelirli kesimlerin ise kentin iç ve çeper alanlarına itildiği bir mekânsal ayrışma doğurduğunu göstermektedir. Bu ayrışma sadece fiziksel bir bölünme değil; aynı zamanda ekonomik fırsatlara erişimde eşitsizlik, kültürel yabancılaşma ve sosyal dışlanma biçiminde de kendini göstermektedir.

Tartışma: Yerel halkın geleneksel geçim kaynaklarından uzaklaşarak turizm sektöründe güvencesiz işlere yönelmek zorunda kalması, yaşam maliyetlerinin artması ve kamusal alanların ticarileşmesi, aidiyet duygusunu zayıflatmakta ve toplumsal bütünlüğü tehdit ettiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Didim, Gentrifikasyon, Turizm, Mekânsal Ayrışma, Sosyal Dışlanma

Abstract

Purpose: Tourism has not only transformed Didim’s economic structure; it has also led to the restructuring of the urban landscape, spatially based segregation among social groups, and profound changes in the lived experiences of the local population. This study aims to examine the effects of tourism on the spatial structure and the resulting dynamics of social segregation in Didim, a major tourism hub located in Turkey’s Aegean Region.

Design: The research involved a comprehensive analysis of literature reviews, field observations, local reports, and information gathered regarding the experiences of the local population.

Results: The findings indicate that tourism-driven transformation has resulted in spatial segregation, with high-income groups and foreign settlers concentrating in coastal areas, while local and low-income populations are pushed into the city’s inner and peripheral zones. This segregation is not merely a physical division; it also manifests as inequality in access to economic opportunities, cultural alienation, and social exclusion.

Discussion: It has been demonstrated that the local population’s forced shift away from traditional livelihoods toward precarious jobs in the tourism sector, rising living costs, and the commercialization of public spaces weaken the sense of belonging and threaten social cohesion.

Keywords: Didim, Gentrification, Tourism, Spatial segregation, Social exclusion

Giriş

1980’li yıllardan itibaren küreselleşme, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve devletin turizmi stratejik bir kalkınma aracı olarak benimsemesiyle birlikte Türkiye’de kıyı kentleri turizm yatırımlarının odak noktası hâline gelmiştir. Bu süreçte özellikle Ege ve Akdeniz bölgeleri, hem yerli hem de yabancı yatırımcıların dikkatini çekmiş ve hızlı bir mekânsal dönüşüm sürecine girmiştir. Aydın iline bağlı Didim ilçesi de bu

**Bu çalışma 2. Uluslararası Turizm ve Kültür Araştırmaları Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Sorumlu yazar: mncavus@adu.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2026.636

dönüşümün önemli örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Doğal güzellikleri, sahil şeridi, tarihi ve kültürel varlıkları ile Didim, 1990'lı yıllardan itibaren yazlık konutlaşmanın, yabancı mülk ediniminin ve turizm odaklı hizmet sektörünün hızla geliştiği bir yerleşim alanına dönüşmüştür (Toker, 2019).

Didim'deki turizm gelişimi ilk etapta ekonomik canlanma, istihdam olanaklarının artışı ve bölgesel kalkınma açısından olumlu bir tablo sunmuştur. Ancak zamanla bu kalkınma dinamiklerinin mekân üzerinde eşitsiz biçimde dağıldığı ve farklı sosyal gruplar arasında mekânsal ayrışmayı tetiklediği gözlemlenmiştir. Turistik yatırımların ve lüks konut projelerinin belirli bölgelerde yoğunlaşması, konut fiyatlarının yükselmesi ve kamusal alanların turizm amaçlı yeniden düzenlenmesi, yerel halkın kent içindeki hareketliliğini ve yaşam alanlarını doğrudan etkilemiştir. Bu durum, "mekânsal sosyal ayrışma" olgusunu, Didim özelinde tartışılması gereken bir kent sosyolojisi meselesi hâline getirmiştir.

Mekânsal sosyal ayrışma, gelir düzeyi, etnik yapı, yaşam tarzı ya da kültürel tercihlere göre farklı grupların kentsel mekânda ayrı bölgelerde yoğunlaşması olarak tanımlanır (Çiçek, 2023). Bu ayrışma kimi zaman gönüllü (örneğin yazlıkçılar ya da yabancılar için özel sitelerde yaşama tercihi) kimi zaman ise zorunlu (yerel halkın ekonomik nedenlerle merkez dışı bölgelerde konumlanması) biçimde ortaya çıkabilir (Geniş, 2007; Arslan, 2014). Didim örneğinde ise bu ayrışma, özellikle Altınkum ve Çamlık gibi turistik bölgelerle, ilçenin daha az gelişmiş ve düşük gelir gruplarının yaşadığı mahalleleri arasında belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir.

Bu çalışma, Didim'de turizmin neden olduğu mekânsal ve toplumsal dönüşüm sürecini ele almayı ve bu sürecin sosyal eşitsizliklere etkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Temel olarak şu sorulara yanıt aranmaktadır:

- Turizm, Didim'de hangi mekânsal dönüşümleri tetiklemiştir?
- Farklı sosyal gruplar kent içinde nasıl bir ayrışma göstermektedir?
- Yerel halk bu dönüşüm sürecini nasıl deneyimlemektedir?

Çalışma bu yönüyle, sadece Didim özelinde değil, Türkiye'deki diğer kıyı kentlerinde de gözlemlenebilecek benzer süreçlerin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca sosyal politikaların, kentsel planlamanın ve turizm stratejilerinin, mekânsal eşitsizlikleri önleyecek şekilde nasıl yeniden yapılandırılması gerektiğine dair öneriler sunmayı da amaçlamaktadır.

Kuramsal Çerçeve

Kent sosyolojisi ve şehir planlama literatüründe, turizm gelişiminin mekânsal yapıyı ve toplumsal dinamikleri nasıl etkilediğine dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Turizmin kentsel mekânda yarattığı sosyo-ekonomik etkiler, kent sosyolojisi, kentsel planlama, mekânsal çalışmalar ve kültürel coğrafya literatürlerinde uzun süredir tartışılan bir konudur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde turizmin ekonomik kalkınma aracı olarak benimsenmesi, bu sürecin mekân üzerindeki etkilerinin de kapsamlı şekilde değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Mekânsal sosyal ayrışma ise, bu etkilerin en görünür çıktılarında biri olarak dikkat çekmektedir.

Mekânın Üretimi ve Turizm

Fikir, dünyayı yaratır; ardından doğa insanı, insan ise çaba ve mücadele yoluyla aynı anda hem tarihi, hem bilgiyi hem de özbilinci inşa eder. Böylece insan, ilk ve son fikri yeniden kuran zihni ortaya koyar (Lefebvre, 1991). Marx ve Engels (2001)'e göre, üretim kavramı, onu bu kadar güçlü kılan belirsizlikten değil, iki farklı ve belirli anlamdan kaynaklanır. Bu anlamlardan biri oldukça geniş, diğeri ise daha sınırlı ve nettir. Geniş anlamda üretim, insanların toplumsal varlıklar olarak kendi yaşamlarını, bilinçlerini ve dünyalarını oluşturma sürecidir. Toplumda ya da tarihte elde edilmemiş ya da üretilmemiş hiçbir şey yoktur. Toplumsal yaşamın içinden algıladığımız doğa dahi, dönüştürülmüş ve bu yönüyle aslında bir bakıma 'üretilmiş'tir. İnsanlar hukuk, siyaset, din, sanat ve felsefe gibi alanlarda biçimler yaratmışlardır. Bu nedenle üretim kavramı, geniş anlamıyla sadece somut nesnelere değil, üreticinin doğrudan izini taşımayan mantıksal ya da soyut biçimleri de kapsar (Castells, 1978).

Marx ve Engels (2001), üretim kavramını belirsiz veya muğlak bir biçimde ele alır. Aksine, bu kavramı sınırlandırarak tanımlarlar. Ancak bu sınırlandırma sonucunda, üretimin geniş anlamda içerdiği eserler artık bu çerçevenin dışında kalır. Onların zihninde üretim, yalnızca somut nesnelere, yani ürünlerle ilişkilidir. Kavramın bu şekilde daraltılması, onu gündelik kullanıma ve dolayısıyla sıradan bir anlama – özellikle iktisatçıların benimsediği anlam doğrultusunda – yaklaştırır. Üretimi kimin gerçekleştirdiği ve bu sürecin nasıl işlediği sorusu gündeme geldiğinde ise, kavram ne denli daraltılırsa, yaratıcılık, icat veya hayal gücüyle olan çağrışımı da o ölçüde zayıflar; bunun yerine, yalnızca emek unsuruna yapılan göndermeler ön plana çıkar.

Adam Smith açısından bakıldığında ise, servet yaratan faaliyetlerin her türlü sınırlayıcı özelliğinden arındırılarak emeğin genel bir biçimde ele alınması, son derece önemli bir ilerleme adımudur. Bu soyut ve evrensel üretim anlayışıyla birlikte, artık yalnızca serveti oluşturan etkinliğin değil, aynı zamanda servetin kendisinin, yani ürünün ya da emeğin de evrensel bir karaktere sahip olduğu kabul edilir (Smith, 1999).

Toplumsal mekân, diğer nesnelere ya da ürünler arasında yer alan sıradan bir şey değildir; aksine, üretilmiş şeylerin tümünü kapsar ve bu unsurların birlikte varoluşlarını, eşzamanlılıklarını ve birbirleriyle kurdukları ilişkileri içerir. Mekân, bu öğelerin düzenli ya da düzensiz biçimde bir araya geliş biçimidir. Dolayısıyla, yalnızca tek bir nesne gibi ele alınamaz; bir dizi süreç ve etkinliğin sonucudur (Lefebvre, 1991: 73). Bilimsel kavramlar, imgeler, fikirler ya da düşlerle karşılaştırıldığında ise, toplumsal mekân hayali ya da soyut bir yapı değil, somut ve gerçek bir varlıktır. Geçmişteki eylemlerin ürünü olan bu mekân, aynı zamanda gelecekteki eylemlere zemin hazırlar; bazılarını olanak tanırken, bazılarını da kısıtlar ya da engeller. Bu eylemlerin bir kısmı üretimle, diğer bir kısmı ise tüketimle ilişkilidir. Toplumsal mekân, içinde çok yönlü bilgileri barındırır.

‘Mekân üretmek’ ifadesi, filozofların kavramsal düşünceye tüm gücüyle sarıldığı dönemlerde hiçbir anlam taşımazdı. Onlar için mekân, yalnızca Tanrı tarafından yaratılabilirdi; bu görüş, ilk dönem metafizik anlayışlarında olduğu gibi, Kartezyen düşünürler (Descartes, Malebranche, Spinoza, Leibniz) açısından da geçerliydi. Kant sonrası idealist filozoflar olan Schelling, Fichte ve Hegel açısından ise mekân, ancak mutlak olanın bir tezahürü olabilirdi. Daha sonraki dönemlerde ise mekân, zaman içinde ortaya çıkan ‘varlık’ın daha düşük bir biçimi, bir türevi olarak görülmeye başlandı. Ancak bu ‘aşağılama’ yaklaşımı temel bir değişiklik yaratmadı; çünkü mekân hâlâ, ya mutlak olana bağlı bir kategori olarak ya da Bergson’un kavrayışındaki gibi zamanın sürekliliğine tâbi bir yapı olarak değerlendirilmiştir (Bergson, 2000).

Henri Lefebvre’in (1991) ortaya koyduğu “mekânın toplumsal üretimi” kuramı, mekânın yalnızca fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda ekonomik, politik ve kültürel güçlerin şekillendirdiği dinamik bir olgu olduğunu savunmaktadır. Lefebvre’e göre mekân, nesnel gerçeklikte pasif bir alan değil; toplumsal ilişkiler içinde sürekli olarak inşa edilen, yeniden üretilen ve ideolojik anlamlar yüklenen dinamik bir yapıdır. Bu bağlamda, mekân hem toplumsal ilişkilerin ürünü, hem de bu ilişkilerin yeniden üretildiği bir araçtır. Lefebvre mekânı üç temel boyutta açıklar:

1. Algılanan mekân: Günlük yaşamda fiziksel olarak deneyimlediğimiz, pratik eylemlerle şekillenen mekân.
2. Tasarlanan mekân: Planlayıcılar, mimarlar ve otoriteler tarafından zihinsel düzlemde kurgulanan, haritalar ve planlar aracılığıyla ifade edilen mekân.
3. Yaşanan mekân: Simge, anlam, duygu ve hayal gücüyle örülü, bireylerin deneyimleriyle şekillenen mekânsal boyut.

Bu üçlü yapı, mekânın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda ideolojik, kültürel ve ekonomik bir üretim süreciyle oluştuğunu gösterir. Bu bağlamda turizm, kentsel mekânların yeniden üretilmesinde ve dönüşmesinde etkili bir araçtır. Turizm faaliyetleri, belirli alanların sermaye yatırımları ile dönüştürülmesini, buna bağlı olarak da mekânsal ayrışmayı tetikleyen bir süreç olarak değerlendirilir.

Lefebvre’in kuramı, özellikle turizm bağlamında mekânın nasıl üretildiğini ve dönüştürüldüğünü anlamak açısından oldukça işlevseldir. Turizm, hem mekânsal üretimin bir parçası hem de bu üretimin tetikleyicisi konumundadır. Doğal, tarihsel veya kültürel özelliklere sahip alanlar, turistik tüketim için yeniden kurgulanır. Bu dönüşüm, algılanan mekânda fiziksel değişiklikler (otel, tesis, ulaşım altyapısı), tasarlanan mekânda planlama ve pazarlama stratejileri (temsili imgeler), yaşanan mekânda ise ziyaretçinin deneyimleri üzerinden ortaya çıkar. Bir destinasyon, yalnızca fiziksel özellikleriyle değil; semboller, mitler ve turistik anlatılar aracılığıyla da “yaşanan bir mekân” haline gelir. Örneğin Kapadokya sadece peribacalarıyla değil, balon turları ve mistik atmosferiyle yaşamsal bir deneyime dönüşür. Turistik mekân üretimi, yerel halkın yaşam alanlarını dışlayabilir veya dönüştürebilir. Böylece mekân, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sınıfsal ve kültürel çatışmaların da zemini haline gelir. Mekânın nasıl temsil edildiği (reklamlar, sosyal medya, rehber kitaplar) onun nasıl deneyimleneceğini belirler. Bu durum, Lefebvre’in tasarlanan mekân vurgusunu doğrudan turizme bağlar.

Turizm olgusu, mekânı yalnızca tüketilen bir nesne değil, aynı zamanda sürekli olarak üretilen ve yeniden şekillendirilen bir süreç olarak ele almayı gerektirir. Lefebvre’in “mekânın toplumsal üretimi” yaklaşımı, bu dönüşümün ekonomik, kültürel ve ideolojik boyutlarını kavramada güçlü bir teorik çerçeve sunar. Bu sayede turistik faaliyetlerin yalnızca bir sektör değil, mekânsal ve toplumsal bir yeniden yapılandırma süreci olduğu görülür.

David Harvey (2006) ise, kapitalist sistemin krizlerini aşmak için mekânsal sabitlere yatırım yaptığını; turizm gibi sektörlerin, bu yatırımlar aracılığıyla kentsel mekânları yeniden yapılandırıldığını belirtmektedir. Ona göre kapitalist sistem, dönemselsel olarak içine düştüğü birikim krizlerini aşmak için sermayeyi yeni alanlara yönlendirir. Bu süreçte, "mekânsal sabitlemeler" olarak adlandırdığı yatırımlar, sermayenin geçici olarak sabitlendiği, değerini koruduğu ve yeniden üretilebildiği fiziksel altyapılar, gayrimenkul projeleri ve kentsel dönüşüm uygulamalarıdır. Harvey'in bu yaklaşımı, turizm sektörüyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Harvey'e göre bu yeniden yapılandırma süreci, sınıfsal temelli ayrışmaları da beraberinde getirir. Bu bağlamda turizmin mekânda yarattığı dönüşümler, sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerle de ilişkilidir.

Harvey'e göre sermaye, yatırım alanı daraldığında kriz eğilimi gösterir. Bu krizi aşmak için altyapı projelerine, inşaat sektörüne ve turizmle ilgili kentsel dönüşüm faaliyetlerine yönelir. Turizm, bu bağlamda, kentsel mekânın sermaye için yeniden üretildiği önemli bir sektördür. Lüks oteller, alışveriş merkezleri, tarihi bölgelerin restorasyonu gibi uygulamalar, sadece turistlerin değil, sermayenin ihtiyaçlarına da hizmet eder. Kapitalizm, Harvey'in ifadesiyle yalnızca üretim değil, aynı zamanda tüketim için de mekân üretir. Turistik bölgeler, kontrollü tüketim alanlarına dönüştürülür. Bu, yalnızca mekânın fiziksel yapısında değil, mekânın nasıl deneyimlendiği ve temsil edildiğinde de görülür (örneğin "marka şehirler"). Turizm odaklı yatırımlar, emlak değerlerini artırarak mekânı finansallaştırır. Bu durum, özellikle tarihi ya da doğal değeri olan bölgelerde, yerel halkın yaşam alanlarının turist taleplerine göre yeniden düzenlenmesine yol açar. Böylece mekân, sadece kullanılacak değil, aynı zamanda birikim aracı haline gelir. Harvey'e göre kapitalizm, doğayı ve mekânı meta haline getirerek dolaşımını sağlar. Turizm bu sürecin merkezindedir. Sahiller, dağ köyleri, tarihi alanlar – hepsi turistik değer kazandıkça alınıp satılabilir hale gelir.

David Harvey'in mekânsal sabitleme teorisi, turizmin yalnızca kültürel ya da ekonomik bir sektör değil; aynı zamanda kapitalist krizin yönetilmesinde işlevsel bir araç olduğunu ortaya koyar. Turizm yatırımları, kentlerin ve bölgelerin ekonomik değerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda sermayeye yeni bir dolaşım alanı sunar. Bu nedenle turizm, kentsel mekânın sermaye birikimi mantığıyla nasıl yeniden şekillendirildiğini anlamada temel bir örnek oluşturur.

Kıyı Kentleri ve Turizmin Mekânsal Etkileri

Kıyı kentleri, doğal güzellikleri, iklimsel avantajları ve denizle ilişkili sosyo-ekonomik olanakları nedeniyle tarih boyunca turizmin en yoğun biçimde geliştiği alanlar olmuştur. Özellikle küreselleşme ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bu kentler, sadece yerli değil uluslararası turistlerin de uğrak noktası haline gelmiştir. Turizmin bu yoğun etkisi, kıyı kentlerinin mekânsal yapısını, kentleşme biçimini ve sosyal dokusunu derinlemesine dönüştürmektedir. Turizmin kıyı kentlerinde yarattığı mekânsal etkiler fiziki yapı, işlevsel dağılım ve sosyal ayrışma olmak üzere üç temel düzeyde gözlemlenebilir. Fiziki yapı açısından turizm odaklı gelişmeler, sahil şeridi boyunca oteller, tatil köyleri, yazlık siteler ve rekreasyon alanlarının inşa edilmesini teşvik eder. Bu durum, doğal alanların yapılaşmaya açılması, kıyı erozyonu ve ekosistem tahribatı gibi çevresel sorunları da beraberinde getirir (Birişçi, Kalaycı-Önaç ve Demirkol, 2018). İşlevsel dağılım açısından kıyı kentlerinde kamusal alanların, özellikle de sahil şeridinin ticarileşmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Bu durum, denize erişimin sınırlanması ve halkın kıyıda dışlanması gibi sonuçlara yol açabilir. Sosyal ayrışma açısından yüksek gelirli turistler ve yatırımcılar için planlanan konutlar ile yerli halkın yaşadığı bölgeler arasında belirgin ayrımlar oluşur. Bu ayrışma, Henri Lefebvre'in vurguladığı şekilde, mekânın toplumsal olarak üretildiği ve bu üretimin sınıfsal farklılıkları mekâna kazıdığı bir süreci yansıtır.

Daha önce de belirttiği gibi Henri Lefebvre'e göre mekân, sadece bir fiziksel yüzey değil, toplumsal ilişkilerle örülü bir üretim alanıdır. Turizmin yön verdiği kıyı kentlerinde mekân, sermaye birikimi doğrultusunda yeniden üretilmekte; bu süreçte yerel halkın mekânsal talepleri göz ardı edilebilmektedir. David Harvey ise mekânı, kapitalist krizlerin geçici çözümü için sermayenin sabitlendiği bir alan olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, kıyı kentlerinde turizm altyapısına yapılan yatırımlar, sermayenin birikimini mekânsal olarak sabitleme girişimi olarak okunabilir. Ancak bu durum, uzun vadede mekânsal adaletsizlik ve kent yoksulluğunu artırabilmektedir.

Kıyı kentlerinde turizmin mekânsal etkileri üzerine yapılan akademik çalışmalar, bu kentlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapılarında önemli dönüşümler yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu dönüşümler, özellikle arazi değerleri, kent kimliği, sosyal yapılar ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanlarda belirginleşmektedir. Turizmin mekânsal etkilerine ilişkin literatürde, özellikle kıyı kentlerinde yaşanan dönüşümler sıklıkla ele alınmaktadır.

Türkiye bağlamında yapılan çalışmalarda Bodrum, Alanya, Marmaris ve Fethiye gibi destinasyonlarda benzer mekânsal ayrışma süreçlerinin yaşandığı tespit edilmiştir. Yumuk ve Altıntaş (2019), Bodrum'da turizm odaklı

dönüşümün yerel halkın geleneksel yaşam biçimlerini ve yerleşim desenlerini değiştirdiğini; zengin turistlerin ve yatırımcıların bölgeye yönelmesiyle birlikte mülk fiyatlarında artış ve yerinden edilme sorunlarının ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Dinç ve Usun (2025) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin önde gelen kıyı turizm kentlerinde (Çeşme, Kuşadası, Didim, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Kemer, Antalya (Merkez), Manavgat ve Alanya) arazi (rayiç) değerlerinin mekânsal analizini gerçekleştirmiştir. Araştırma, turistik çekicilikler ve ikinci konutların bulunduğu bölgelerde arazi değerlerinin yüksek olduğunu ve bu durumun kentlerde belirli mekânsal kalıpların oluşmasına neden olduğunu göstermektedir. Oğan ve Yasak (2020) tarafından yapılan çalışmada, küreselleşme bağlamında kent kimliği ve markalaşmanın kent turizmine etkisi incelenmiştir. Çalışma, kıyı kentlerinin doğal ve kültürel değerlerini markalaştırarak turizm potansiyelini artırmaya çalıştığını, ancak bu süreçte kent kimliğinin dönüşüme uğradığını belirtmektedir. Türkiye'de turizmin mekânsal etkilerini ele alan çalışmalardan biri de Işık ve Zoğal (2017) tarafından yapılmıştır. Antalya'da gerçekleştirilen bu çalışmada, turizmin kentleşme üzerindeki baskısı, arazi kullanımındaki değişim ve mekânsal eşitsizlikler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Güzey'e göre, turizm merkezlerinde kamu arazilerinin turistik yatırımlara açılması, yerel halkın bu alanlardan dışlanmasına neden olmakta ve mekânsal adaletsizlik yaratmaktadır. Ecemiş-Kılıç ve Aydoğan (2009) tarafından Bodrum örneği üzerinden gerçekleştirilen çalışmada, kitle turizminin tarihi kent dokusu üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Çalışma, turizmin ekonomik getirileri ile tarihi dokunun korunması arasındaki dengenin önemine vurgu yapmaktadır. Yılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada kıyı kentlerindeki sosyo-ekonomik gelişmişliğin mekânsal büyümeye etkileri analiz edilmiştir. Araştırma, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin artmasıyla birlikte kıyı kentlerinde plansız ve dağınık bir mekânsal büyümenin meydana geldiğini ve bu durumun doğal ekosistemler üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Tachir (2019) gerçekleştirdiği çalışmada, kıyı kentlerinde ekolojik turizmin sürdürülebilirlik açısından önemini vurgulamaktadır. Çalışma, kullanılmayan yapı stoklarının ekolojik turizm kapsamında değerlendirilerek konaklama kapasitesinin artırılabilceğini ve bu sayede çevresel baskının azaltılabileceğini önermektedir.

Bu çalışmalar, kıyı kentlerinde turizmin mekânsal etkilerini çok boyutlu bir şekilde ele almakta ve sürdürülebilir planlama yaklaşımlarının önemini ortaya koymaktadır. Turizm, kıyı kentleri için önemli bir kalkınma aracı olmakla birlikte, mekânsal eşitsizlik, çevresel bozulma ve sosyal ayrışma gibi sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, kıyı kentlerinde sürdürülebilir ve adil bir turizm planlaması, hem doğal kaynakların korunması hem de toplumsal bütünlüğün sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Mekânın toplumsal üretimi bağlamında turizmin yönlendirdiği dönüşümler, yerel halkın ihtiyaçlarını gözetecek şekilde yeniden düşünülmalıdır.

Sosyal Ayrışma, Gentrifikasyon ve Yabancı Mülkiyeti

Kıyı kentlerinde turizmin mekânsal etkileri incelenirken, sosyal ayrışma, gentrifikasyon ve yabancı mülkiyeti kavramları özel önem taşımaktadır. Turizmin yoğun olarak geliştiği kıyı kentlerinde mekânsal dönüşümler, beraberinde toplumsal yapıda da önemli kırılmalara neden olmaktadır. Bu dönüşüm, özellikle sosyal ayrışma, gentrifikasyon (soylulaştırma) ve yabancı mülkiyetinin artışı gibi süreçlerle iç içe geçmiştir.

Sosyal ayrışma (segregation) kavramı, kent mekânında farklı toplumsal grupların fiziksel olarak birbirinden ayrıştığı durumları ifade eder (Şenyapılı, 1978; Ayata, 1989; Geniş, 2007). Bu ayrışma, genellikle gelir düzeyi, etnik yapı veya yaşam tarzlarına bağlı olarak gelişir. Turizm merkezlerinde ise özellikle “sosyal ayrışma” dikkat çeker; yüksek gelir grupları ya da yabancı turistler, belirli bölgelerde özel sitelerde yaşamayı tercih ederken, düşük gelir grupları daha az prestijli alanlara yönelmek zorunda kalmaktadır. Sosyal ayrışma, bu bağlamda hem neden hem de sonuç olarak karşımıza çıkar. Yükselen konut fiyatları ve yaşam maliyetleri, düşük gelirli yerel halkın kent merkezinden çevresel bölgelere itilmesine neden olurken, bu durum aynı zamanda mekânsal eşitsizlikleri de artırmaktadır (Dinç ve Usun, 2025). Sosyo-mekânsal ayrışma; eğitim, sağlık ve hizmetlere erişim başta olmak üzere birçok temel hakkın mekânsal dağılımını da belirler hâle gelmektedir.

Gentrifikasyon, ilk kez Ruth Glass tarafından 1964 yılında Londra'daki işçi sınıfı mahallelerinin orta sınıf tarafından dönüştürülmesini tanımlamak için kullanılmıştır. Kavram, zamanla sadece fiziksel bir dönüşümü değil, aynı zamanda sınıfsal, kültürel ve ekonomik bir yeniden yapılandırmayı ifade edecek şekilde genişlemiştir (Glass, 1964). Gentrifikasyon, özellikle kentsel alanlarda düşük gelirli kesimlerin yaşadığı bölgelerin yüksek gelirli gruplar tarafından yeniden ele geçirilmesi sürecini tanımlar. Bu süreçte gayrimenkul değerleri artar, yeni hizmet ve altyapılar geliştirilir, ancak bu dönüşüm yerel halk için yerinden edilme riskini beraberinde getirir (Lees, Slater ve Wyly, 2008). Gentrifikasyon, kentlerin turizm, yatırım ve tüketim üzerinden yeniden yapılandırılmasının en görünür süreçlerinden biridir. Harvey (2006), bu süreci sermayenin

mekânsal birikim stratejisi olarak tanımlar. Kent mekânı, artık kullanım değerinden çok değişim değeri üzerinden tanımlanmakta; düşük gelirli yerleşimler, sermaye için cazip hâle getirilerek yeni sosyo-ekonomik grupların kullanımına açılmaktadır. Bu süreç, yalnızca fiziksel dönüşümü değil, aynı zamanda mevcut sosyal dokunun yerinden edilmesini de beraberinde getirir.

Yabancı mülkiyeti, kıyı kentlerinde yaşanan bu dönüşümün küresel ölçekli bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra Türkiye’de yabancılara konut satışına yönelik yasal düzenlemeler, kıyı bölgelerde yabancı mülkiyet oranını belirgin biçimde artırmıştır (Candan ve Oktay, 2017). Özellikle İngiliz, Alman ve Hollandalıların Ege ve Akdeniz kıyılarında konut satın alması, yeni bir sosyal yapı ve kültürel iklim yaratmıştır. Bu yeni yerleşimcilerin taleplerine göre şekillenen hizmet alanları, yerel halkın kültürel ve ekonomik erişim alanlarını sınırlandırmakta, mekânsal ayrışmayı daha da derinleştirmektedir (Lea, 1988; Kousisi, 2000; McKercher, 2002). Bozyer (2009), Bodrum örneği üzerinden gerçekleştirdiği çalışmada, yabancı mülkiyetinin kentsel alanda yeni ayrıcalıklı mekânlar yarattığını ve yerel halkın mekândan dışlanmasına zemin hazırladığını belirtmektedirler.

Bu çerçevede, turizm ile beraber gelişen gayrimenkul piyasası, sermaye gruplarına kazanç sağlarken; mekânın asli kullanıcıları olan yerli halk için ayrışma, dışlanma ve yerinden edilme anlamına gelmektedir. Böylelikle, kıyı kentlerinde “kimin için mekân?” sorusu, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sınıfsal ve politik bir nitelik kazanır.

Didim’de Turizmin Etkisiyle Mekânsal Sosyal Ayrışma Dinamiklerinin Değerlendirilmesi

Didim ilçesi, 16 mahalleden oluşmakta olup bunlardan 9’u merkez mahalleleri, 7’si ise eski köy ve kasabaların mahalle statüsüne dönüştürülmesiyle oluşmuştur. Ege Denizi kıyısında yer alması ve yarımada karakteri göstermesi nedeniyle, 90 kilometreyi aşan kıyı şeridi boyunca geniş bir kıyı ve deniz turizmi potansiyeline sahiptir. Akdeniz iklimi koşulları, turizm sezonunun Mayıs’tan Ekim’e kadar sürmesine olanak tanımakta ve bu durum ilçeyi hem yerli hem de yabancı turistler için cazip hale getirmektedir.

Turizm faaliyetleri Didim’de başlangıçta kültür turizmine dayansa da zamanla ağırlıklı olarak deniz turizmine yönelmiş; ulaşım kolaylığı sayesinde çevre kentlerden gününbirlik ziyaretçiler de ilçeye yönelmiştir. Altınkum, Akbük ve Tavşanburnu gibi plajların yanı sıra çok sayıda koy, bölgenin turistik değerini artırmaktadır. 1990’lı yıllardan itibaren artış gösteren turizm yatırımları, kıyı bölgelerinde konaklama tesisleri ile yazlık konutların inşasını hızlandırmış; buna paralel olarak nüfusta da önemli artışlar yaşanmıştır (Didim Ticaret Odası (DTO), 2024).

Didim özelinde mevcut araştırma konusuna ilişkin yapılan akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bazı yerel planlama raporları ve akademik çalışmalar dışında, ilçedeki turizm odaklı dönüşümün sosyal ve mekânsal sonuçlarına dair sistematik bir inceleme bulunmamaktadır. Bu çalışma, bu boşluğu doldurmayı ve Didim’in turizmle birlikte nasıl bir mekânsal yeniden yapılandırmaya uğradığını ve bu dönüşümün toplumsal sonuçlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bilgiler, yerel raporlar ve yerel halkla yapılan görüşmeler yoluyla elde edilmiştir.

Didim’de Turizmin Mekânsal Yapıya Etkisi

Didim’de turizmin gelişimi, kent mekânında hem fiziksel hem de toplumsal düzeyde önemli değişimlere yol açmıştır. Özellikle 1990’lı yılların sonlarından itibaren hızlanan yazlık konut inşaatları, otel yatırımları, eğlence alanları ve ulaşım altyapısındaki iyileşmeler, ilçenin mekânsal yapısının yeniden şekillenmesine neden olmuştur (Toker, 2019). Bu dönüşüm süreci, mekânın işlevsel kullanım biçimlerini değiştirirken, aynı zamanda çeşitli sosyal grupların kent içindeki dağılımında da önemli farklılıklar yaratmıştır.

Didim’de turizmle birlikte en belirgin mekânsal dönüşüm, kıyı şeridinde yaşanmıştır. Özellikle Altınkum, Çamlık ve Mavişehir gibi bölgelerde, sahil şeridi boyunca konumlanan oteller, pansiyonlar, yazlık siteler ve restoranlar, kıyı alanlarını büyük ölçüde turizm merkezli kullanıma açmıştır. Bu alanlar, geçmişte yerel halkın günlük yaşam pratiklerinin bir parçası olan kamusal mekânlarken, zamanla özel mülkiyete konu olan veya turistik faaliyetlere tahsis edilen alanlara dönüşmüştür. Didim’de turizmin yoğunlaştığı Altınkum, Çamlık ve Efeler Mahallesi gibi bölgelerde, yüksek gelir gruplarına hitap eden lüks siteler, oteller ve yabancı konutları gözlemlenmektedir. Bu bölgelerdeki konut fiyatları, ilçenin ortalamasının oldukça üzerindedir. Yerel halk ise merkezden uzak Akköy gibi mahallelerde, daha düşük nitelikli konutların bulunduğu bölgelere yönelmiştir. Böylece kıyı alanlarının erişilebilirliği kısıtlanmış; özellikle düşük gelir gruplarının bu bölgelerde yaşama, çalışma ya da boş zaman geçirme olanakları azalmıştır. Bu durum, kamusal mekânın özelleştirilmesi ve erişim hakkı üzerinden yeni mekânsal eşitsizlik biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Turizmin gelişimiyle birlikte Didim'deki yapılaşma deseni, merkezden çevreye doğru genişleyen ve düzensizleşen bir yapı arz etmeye başlamıştır. Turizm yatırımları genellikle merkezî sahil bölgelerinde yoğunlaşırken, yerleşim alanları giderek kuzeye (Akköy ve Balat tarafına) ve doğuya doğru yayılmıştır. Bu yayılma, hem kontrolsüz kentleşmeyi tetiklemiş hem de fiziksel alt yapı hizmetlerinin (yol, kanalizasyon, su, ulaşım vb.) yetersiz kaldığı alanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca, birçok arsa sahibi ve yatırımcı, turizmin getirdiği rant beklentisiyle, tarım arazilerini imara açtırmış ya da konutlaşma amaçlı değerlendirmiştir. Bu da kırsal karakterin zayıflamasına ve tarımsal üretimin giderek gerilemesine yol açmıştır. Söz konusu yayılma süreci, plansız ve talep odaklı yapılaşmanın önünü açarak mekânın işlevsel bütünlüğünü zayıflatmıştır.

Turizmin gelişimi, Didim'in doğal peyzajında, sosyal dokusunda ve ekonomik yapısında kapsamlı değişimlere yol açmıştır. İlçede yalnızca yaz sezonunda canlanan diğer sahil kentlerinden farklı olarak, başta İngiliz vatandaşları olmak üzere yabancıların sürekli ikamet etmeleri teşvik edilmiştir. Didim'in mekânsal yapısında gözlemlenen en dikkat çekici dönüşümlerden biri, yabancı mülk sahipliğinin etkisidir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren İngiliz, Alman ve Hollandalı bireylerin ilçede konut satın alması, yeni bir yerleşim ve yaşam kültürünün gelişmesine neden olmuştur. Bu yabancı yerleşimciler, genellikle Altinkum ve civarındaki sahil kuşağında veya müstakil sitelerin bulunduğu alanlarda konumlanmaktadır. Bu alanlar, gerek konut mimarisi gerekse sunduğu hizmetler bakımından Didim'in geleneksel yerleşim alanlarından farklılaşmaktadır. Güvenlikli siteler, özel yüzme havuzları, yabancı dil bilen personel ve batı tarzı kafe ve restoranlarla çevrili bu bölgeler, hem fiziksel olarak hem de sosyal yaşam biçimleriyle diğer mahallelerden ayrılmaktadır. Bu durum, mekânsal ayrışmanın yalnızca gelir düzeyine değil, aynı zamanda kültürel kimliğe dayalı olarak da biçimlendiğini göstermektedir. Ancak zaman içinde yaşanan ekonomik ve toplumsal koşullardaki değişim, bu yabancı yerleşimcilerin sayısında azalmaya yol açmıştır (DTO, 2024).

Turizm odaklı gelişme süreci, ticari mekânların da dönüşümünü beraberinde getirmiştir. İlçe merkezindeki esnafın büyük bölümü turistik taleplere yanıt verecek biçimde dönüşmüş; hediyelik eşya, fast food, emlak ofisleri ve döviz büroları gibi işletmeler artış göstermiştir. Bu durum, geleneksel esnaflığın gerilemesine, yerel halkın alışveriş ve sosyalleşme alanlarının daralmasına yol açmıştır. Yerel halk, özellikle yaz aylarında fiyat artışları ve kalabalık nedeniyle bu alanlardan uzaklaşmakta, günlük yaşamını daha iç kesimlerde sürdürmektedir.

Turizm merkezli gelişimin bir diğer önemli etkisi, kamusal alanların işlevinin değişmesidir. Plajlar, meydanlar, parklar ve yürüyüş yolları gibi alanlar, turistik hizmet sağlayıcıları tarafından kullanılmakta ya da dönüştürülmektedir. Belediyeler, turistik cazibeyi artırmak adına bu alanlara yatırım yapmakta, ancak çoğu zaman yerel halkın ihtiyaçları göz ardı edilmektedir. Bu da sosyal erişim hakkı ve mekânsal adalet kavramlarını tartışmaya açmakta; "kimin için kent?" sorusunu gündeme getirmektedir.

Sosyal Grupların Ayrışması

Didim'de turizmin yönlendirdiği mekânsal dönüşüm, yalnızca fiziksel yapılarla sınırlı kalmamış; ilçedeki sosyal yapı üzerinde de önemli ayrışmalara yol açmıştır. Sosyal grupların demografik, ekonomik ve kültürel özellikleri doğrultusunda farklı mekânlara yönelmesi, yerleşim tercihleri ve yaşam pratiklerinin birbirinden ayrışması, kentte belirgin bir sosyal bölünmeyi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Didim, hem sınıfsal hem de kültürel ekseninde şekillenen bir mekânsal segregasyon örüntüsüne sahne olmaktadır.

İlçede sahil kuşağı boyunca yer alan Altinkum, Çamlık ve Mavişehir gibi bölgeler, özellikle orta-üst gelir grubuna mensup yerli ve yabancı bireylerin tercih ettiği yaşam alanları hâline gelmiştir. Bu bölgelerdeki konutların büyük bir kısmı yazlık tipi, güvenlikli site formatında inşa edilmiş olup, yabancı mülk sahipliği oranı da oldukça yüksektir. Konut fiyatlarının ve kira bedellerinin ortalamanın üzerinde olması, bu bölgelerde yaşamayı ekonomik olarak sadece belirli grupların mümkün kılmasına yol açmaktadır. Bu sosyal grup, turizmle doğrudan ya da dolaylı şekilde ilişkili mesleklerde çalışan girişimciler, üst düzey yöneticiler ya da emekli yabancılardan oluşmaktadır. Çavuş ve Çolakoğlu'nun (2008) Kuşadası ve Didim üzerine gerçekleştirdiği araştırmada, yerel halkın yabancıların mülk edinimi sonucunda konut ve işyeri fiyatları ile kira bedellerinin artmasından endişe duyduğu belirtilmiştir. Araştırmaya göre, ekonomik gücü yabancılara kıyasla daha sınırlı olan yerel halkın, bu artışlar nedeniyle mülk edinme ve kiralama konusunda zorluk yaşayacağı ve bunun da genel anlamda yaşam maliyetlerini yükselteceği ifade edilmektedir. Yaşam biçimi olarak daha bireysel, hizmet odaklı ve tüketim merkezli bir yaşam sürdürmeleri; sosyal, kültürel ve mekânsal anlamda homojenleşmiş bir mikro-topluluk yapısı oluşturmaktadır.

Didim'in turizmden doğrudan fayda sağlayamayan, düşük ve orta gelirli kesimleri ise genellikle şehir merkezinin kuzeydoğusuna doğru konumlanmış mahallelerde (Efeler, Cumhuriyet, Hisar vb.) ikamet etmektedir. Bu mahallelerdeki yapılaşmaların daha düzensiz oldukları gözlemlenmektedir. Hisar Mahallesi'nin büyük bir alanı sit alanı olmasına karşın bu alan çevresinde yerleşimler bulunmaktadır. Kent merkezinde artan yaşam maliyetleri, gıda ve konut fiyatları gibi unsurlar, bu kesimin sahil kuşağındaki mekânlardan uzaklaşmasına neden olmuştur. Ayrıca bu kesim, çoğunlukla hizmet sektörünün alt kademelerinde (temizlik, garsonluk, güvenlik, bakım işleri vb.) çalışan bireylerden, küçük esnaflardan ve yerel halktan oluşmaktadır. Özellikle yaz sezonlarında turistik bölgelerde yoğunlaşan iş yüküne rağmen, gelir dağılımındaki eşitsizlik nedeniyle yaşam kalitesi açısından ciddi farklılıklar mevcuttur. Bu durum, mekânsal ayrışmanın yanı sıra sosyal dışlanmayı da beraberinde getirmektedir.

Son yıllarda Didim'e hem iç göç hem de dış göç yoluyla gelen düşük gelirli nüfusun artmasıyla birlikte, geçici ve düzensiz yerleşim alanları da oluşmuştur. İnşaat, tarım ve sezonluk turizm sektörlerinde çalışan bu gruplar, genellikle merkezin dışında, kırsal mahallelere yakın konumlarda ya da düşük maliyetli, plansız alanlarda ikamet etmektedir. Bu alanlarda altyapı eksikliği, barınma kalitesizliği ve sosyal hizmetlere erişim sorunu dikkat çekicidir. Bu kesim, hem ekonomik hem de sosyal açıdan kent yaşamının merkezinden dışlanmakta; kentsel imkanlara erişimi oldukça sınırlı kalmaktadır (Toker, 2019). Bu durum, kentsel eşitsizliği derinleştirmekte ve "görünmeyen kentli" olarak tanımlanabilecek bir grubun oluşmasına neden olmaktadır.

Didim'de yerleşik hâle gelen yabancı uyruklu bireyler (özellikle İngiliz ve Alman uyruklular), kendi sosyal ağlarını kurmuş; genellikle kendi ülkelerindeki yaşam tarzlarına benzer şekilde organize olmuş sitelerde yaşamaktadırlar. Bu sitelerde kullanılan dil, mimari tarz, alışveriş tercihleri ve kamusal alan kullanımı yerel halktan belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Yabancı mülk sahipleri (özellikle İngiltere kökenli) ve yazlıkçılar, kapalı site yaşamını tercih etmekte; sosyal etkileşim büyük ölçüde kendi grupları içinde sınırlı kalmaktadır. Bu durum, ortak kamusal alanların kullanımını da etkilemekte ve sosyal uyumu zayıflatmaktadır. Bazı bölgelerde bu yabancı grupların, yerel halkla sınırlı etkileşim kurdukları ve gündelik yaşamda karşılaşma alanlarının giderek azaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, kültürel temasın sınırlandırılmasına ve paralel topluluklar şeklinde işleyen bir sosyal yapı oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla sosyal ayrışma, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda kültürel eksende de derinleşmektedir.

Didim'de sosyal grupların ayrışması, kamusal hizmetlerin kullanımı ve erişimi noktasında da kendisini göstermektedir. Özellikle sahil bölgelerinde yaşayan yüksek gelir grupları, özel sağlık hizmetlerinden ve nitelikli eğitim kurumlarından faydalanırken; daha iç kesimlerdeki gruplar, çoğunlukla kalabalık devlet okulları ve yetersiz sağlık hizmetleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu farklılık, sosyal gruplar arasındaki yaşam kalitesi farkını daha da belirginleştirmekte ve toplumsal aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Kentteki mekânsal dağılımın, hizmetlere erişim üzerinden yeniden üretildiği ve sınıfsal eşitsizliğin mekânsallaştığı bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Yerel Halkın Deneyimi

Turizm merkezli dönüşümün en doğrudan etkilediği kesimlerden biri yerel halktır. Didim'in kıyı kasabasından turizm merkezine dönüşüm sürecinde, ilçede yaşayan yerli halkın gündelik yaşamı, ekonomik faaliyetleri, sosyal ilişkileri ve mekânsal aidiyetleri derin bir değişime uğramıştır. Bu bölümde yerel halkın turizmle kurduğu ilişki, fırsatlar ve sorunlar bağlamında bütüncül bir perspektifle ele alınmaktadır.

Didim'de yerel halkın geleneksel geçim kaynakları arasında tarım, küçükbaş hayvancılık ve balıkçılık ön plandayken, turizmin gelişimiyle birlikte bu faaliyetler büyük oranda gerilemiştir. Kıyı şeridinin yapılaşmaya açılması, tarım arazilerinin turizm yatırımlarına tahsis edilmesi ve doğal kaynakların ticarileşmesi, yerel halkın geçim modellerinde dönüşüme yol açmıştır. Birçok yerli hane, turizm sektörüne entegre olma çabasıyla pansiyon işletmeciliği, apart kiralama, küçük ölçekli ticaret ve sezonluk işlerde çalışma gibi faaliyetlere yönelmiştir. Ancak bu tür ekonomik faaliyetlerin çoğu dönemsel ve güvencesizdir. Sezon dışında iş olanaklarının azalması, ekonomik belirsizlik yaratmakta; bu da yerel halk için yapısal bir kırılma durumu oluşturmaktadır.

Turizmle birlikte artan dış talep, özellikle yaz aylarında kira ve temel tüketim ürünlerinin fiyatlarında ciddi artışlara yol açmıştır. Yerel halk, özellikle genç nüfus ve dar gelirli kesimler açısından, yaşanabilir konut bulma konusunda zorluk yaşamaktadır. Kıyı bölgelerinde kiraların yabancı yatırımcılara ve turistlere yönelik fiyatlanması, yerli halkı daha iç kesimlere taşınmaya zorlamaktadır. Bu ekonomik baskı, sosyal bir huzursuzluk hâlini beslemekte; turizmin kazanç getirmeyen ama maliyetini üstlenmek zorunda kalan kesimler

arasında bir memnuniyetsizlik oluşmaktadır. Bu durum, “turist için kent” algısının, “yerel halk için dışlanma” hissine dönüşmesine neden olmaktadır.

Didim’in sosyal yapısında ve kamusal yaşamında, turizmin etkisiyle birlikte kültürel bir dönüşüm yaşanmakta; bu dönüşüm, yerel halk tarafından hem fırsat hem de tehdit olarak algılanmaktadır. Geleneksel yaşam biçimlerinin, gündelik pratiklerin ve sosyal etkileşim biçimlerinin yerini turistik taleplerin şekillendirdiği yeni bir kültürel yapı almaktadır. Özellikle yabancı yerleşimcilerin yoğun olduğu bölgelerde, Türkçenin dışında İngilizce tabelalar, farklı mutfak kültürleri, tüketim pratikleri ve eğlence biçimleri yaygınlaşmıştır. Bu durum, bir yandan çokkültürlü bir ortam yaratırken, diğer yandan yerel kimliğin silikleştiği ve kültürel yabancılaşmanın arttığı yönünde algılanmaktadır. Yerel halk, bazı kamusal alanlarda “misafir” gibi hissettiğini ifade etmekte; bu da mekânsal aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır.

Turizmin getirdiği ekonomik hareketlilik ve nüfus artışı, yerel topluluk yapısında da çözümlere neden olmuştur. Geleneksel dayanışma ilişkileri, mahalle kültürü ve akrabalık bağları zayıflamış; yerine daha bireysel, rekabete dayalı ve tüketim odaklı ilişkiler geçmiştir. Özellikle sezonluk iş gücünün artışıyla birlikte sosyal etkileşim biçimleri de geçicilik ve yabancılik üzerinden şekillenmektedir. Buna bağlı olarak yerel halkın sosyal izolasyon yaşadığı; kültürel değerlerinin ve toplumsal bağlarının zayıfladığı yönünde gözlemler bulunmaktadır. Turistik bölgelerde yerli halkın sosyalleşme alanlarının sınırlandırılması, hem kuşaklar arası değer aktarımını zorlaştırmakta hem de topluluk bütünlüğünü tehdit etmektedir.

Yerel halkın kentle kurduğu duygusal bağ ve aidiyet duygusu, turizmle birlikte karmaşıklaşmıştır. Bir yandan ekonomik fayda beklentisiyle turizmin gelişmesini destekleyen halk, diğer yandan sosyal dışlanma, kamusal alanların ticarileşmesi ve kültürel yabancılaşma nedeniyle kente olan bağlılığını sorgulamaktadır. Katılımcı planlama süreçlerinin sınırlı olması, yerel halkın mekânsal karar alma mekanizmalarında kendini dışlanmış hissetmesine neden olmaktadır. Bu durum, “yerli olmanın imtiyazı yerine maliyeti” duygusunu beslemekte; sosyal uyumun ve kentsel bütünleşmenin önünde engel teşkil etmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biri hâline gelen Didim ilçesinde turizmin mekânsal yapı ve sosyal doku üzerindeki etkilerini incelemiştir. Elde edilen bulgular, turizmin Didim’de ekonomik canlılık yaratmasının yanı sıra kentin mekânsal örgütlenmesini ve toplumsal ilişkilerini önemli ölçüde dönüştürdüğünü göstermektedir.

Didim, 1980’li yıllardan itibaren ivme kazanan turizm faaliyetleriyle birlikte kıyı şeridinde yoğunlaşan bir yapılaşma süreci yaşamıştır. İlçenin özellikle 1990’lı yıllardan sonra artan turizm yatırımlarıyla birlikte geçirdiği mekânsal yeniden yapılanma süreci, kıyı alanlarının turizm odaklı kullanımına açılması, yüksek gelir gruplarına hitap eden konut alanlarının oluşumu ve buna bağlı olarak yerel halkın kent çeperlerine itilmesi gibi çeşitli sosyo-mekânsal ayrışma dinamiklerini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte sahil kesimleri, turistik konut alanları, oteller ve yazlık sitelerle donatılmış; kentteki mekânsal odak turistik bölgelere kaymıştır. Altınkum, Çamlık ve Mavişehir gibi kıyı mahalleleri, yüksek gelir gruplarının ve yabancı yerleşimcilerin yaşam alanlarına dönüşürken, yerel halkın ve düşük gelirli kesimlerin yerleşim alanları kentin daha iç ve kuzeydoğusundaki mahallelere kaymıştır. Bu durum, kentte sınıfsal temelli bir mekânsal ayrışmayı doğurmuştur.

Turizm, Didim’de ekonomik fırsatlar sunmakla birlikte, bu fırsatlardan eşit biçimde yararlanılamaması, sosyal gruplar arasında ayrışmayı tetiklemiştir. Yüksek gelirli yerli ve yabancı gruplar, turizm sayesinde elde ettikleri ekonomik güç ile kentin cazip mekânlarını kontrol ederken; düşük ve orta gelirli kesimler, ekonomik baskılar nedeniyle merkezin dışına itilmiş, hizmetlere erişimde dezavantajlı hâle gelmiştir. Mevsimsel iş gücünün artışı, düzensiz göç ve düşük kaliteli yerleşimler, sosyal eşitsizliği mekânda yeniden üretmiştir. Özellikle yabancı yerleşimcilerin oluşturduğu kapalı sosyal yapılar, yerel halk ile temas noktalarının azalmasına ve kültürel ayrışmaya neden olmuştur. Bu durum, kentte paralel toplulukların ortaya çıkmasına zemin hazırlarken, kültürel etkileşim yerine sosyal mesafeyi artıran bir yapı doğurmuştur.

Turizmden doğrudan fayda sağlayamayan yerel halk için Didim’in dönüşüm süreci, çoğu zaman dışlayıcı bir deneyim olarak hissedilmiştir. Geleneksel geçim kaynaklarının zayıflaması, geçici ve güvencesiz işlere yönelme, artan yaşam maliyetleri, kamusal alanların ticarileşmesi ve kültürel yabancılaşma; yerel halkta hem ekonomik hem de psikolojik anlamda bir aidiyet kırılması yaratmıştır. Kamusal karar alma süreçlerinde yerel halkın yeterince temsil edilmemesi, kentsel gelişim projelerinde turist odaklı politikaların önceliklendirilmesi, bu dışlanma hissini pekiştirmiştir. Böylelikle, yerel halkın yaşadığı mekânlarda bile “misafir” konumuna düşmesi, sosyal sürdürülebilirlik açısından ciddi bir sorun alanı olarak öne çıkmıştır.

Didim örneği, turizm merkezli gelişmenin, mekânsal adalet ve sosyal bütünleşme ilkeleri gözetilmeden yürütülmesi hâlinde, kentlerde derin sosyal ayrışmalara neden olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Katılımcı planlama süreçleri güçlendirilmeli; yerel halkın kentsel karar alma mekanizmalarına aktif biçimde dahil edilmesi sağlanmalıdır. Örneğin; kıyı şeridinde yapılacak bir turizm projesi öncesinde mahalle sakinleri, esnaf, balıkçılar ve sivil toplum kuruluşlarının temsil edildiği açık oturumlar düzenlenmelidir.
- Sosyal konut ve kiralık konut politikaları ile dar gelirli grupların kent merkezindeki yaşama katılımı korunmalıdır. Örneğin; yeni büyük turizm projelerinde belirli oranın uzun dönem kiralık ve sosyal konut olarak ayrılması şart koşulabilir.
- Yabancı yerleşimcilere yönelik entegrasyon politikaları geliştirilerek kültürel etkileşim ve karşılıklı anlayış desteklenmelidir. Örneğin; mahalle festivalleri, ortak spor/kültür etkinlikleri ve komşuluk buluşmaları aracılığıyla yabancı yerleşimler ile yerel halkın düzenli etkileşimi teşvik edilebilir.
- Turizm gelirlerinin sosyal yatırımlara yönlendirilmesi sağlanmalı; eğitim, sağlık, altyapı ve kamusal hizmetlerin kent geneline dengeli biçimde dağıtılması amaçlanmalıdır. Örneğin; elde edilen gelirin belirli oranları mahalle sağlık birimleri, okul bakım-onarımı, toplu taşıma durakları, kanalizasyon ve içme suyu altyapısı gibi projelere tahsis edilebilir.
- Doğal kaynakların korunması ve kıyı alanlarının kamusal nitelikte kalması, mekânsal eşitlik açısından kritik öneme sahiptir. Örneğin; kıyı planlarında minimum kamusal geçiş genişliği tanımlanabilir. Kıyı işgallerinin düzenli denetimi ve ihlal durumunda idari yaptırımlar uygulanabilir. Ayrıca, sulak alanlar ve doğal sit bölgeleri için yapılaşma sınırları net biçimde belirtilmelidir.

Sonuç olarak, Didim örneği, turizmin yalnızca ekonomik büyüme bağlamında değil; aynı zamanda mekânsal eşitsizlik, sosyal dışlanma ve kültürel ayrışma gibi çok katmanlı etkileri olan bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, turizm politikalarının yalnızca yatırım ve tanıtım odaklı değil; aynı zamanda sosyal adalet, mekânsal bütünlük ve yerel halkın yaşam kalitesi gibi kriterleri de gözeterek şekillendirilmesi gerekmektedir. Aksi hâlde, turizm gelişimi yerel kalkınma aracı olmaktan çıkarak, sosyal kutuplaşmayı derinleştiren bir faktör hâline gelebilir. Bu çalışmada ortaya konan bulgular, benzer dönüşüm süreçleri yaşayan diğer kıyı kentleri için de önemli çıkarımlar sunmakta ve geleceğe dönük daha kapsayıcı planlama modellerinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Teorik Çıkarımlar

Bu çalışma, turizmin sadece kıyı şehirlerinde ekonomik büyüme ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda mekânın yeniden şekillendirilmesi, sosyal parçalanma ve kültürel çeşitlilik süreçlerini de beraberinde getirdiğini göstermektedir. Didim örneği, Lefebvre'in mekânın sosyal üretimi teorisi ile Harvey'in mekânsal sabitleme yaklaşımının turizm ile ilgili dönüşümlerin açıklanmasında etkili bir teorik çerçeve sunduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, araştırma turizm, gentrifikasyon, yabancı mülkiyet ve mekânsal sosyal parçalanma arasındaki bağı inceleyerek Türkiye'deki kıyı şehirleri literatürüne katkıda bulunmaktadır.

Pratik Çıkarımlar

Araştırmanın sonuçları, turizm planlaması ve yönetimi süreçlerinde ekonomik hedeflerin yanı sıra sosyal sürdürülebilirlik ve mekânsal adalet ilkelerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yerel halkın karar verme süreçlerine katılımını artırmak, ulaşılabilir konut politikaları geliştirmek, yerli halk ile yabancı yerleşimciler arasındaki sosyal etkileşimi teşvik etmek ve turizm gelirlerinin kamu hizmetlerine aktarımını sağlamak, turizmin olumsuz sosyo-mekânsal etkilerini azaltabilecek önemli yöntemler olarak önem kazanmaktadır. Ayrıca kıyı bölgelerinin kamu kullanımı ile doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi, hem yerel yaşam kalitesinin hem de turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Bu araştırma yalnızca Aydın iline bağlı Didim ilçesi ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle elde edilen bulgular, Türkiye'deki diğer turizm destinasyonlarına doğrudan genellenememektedir. Araştırmada yer alan veriler çoğunlukla gözlemler ve mevcut belgelerden derlenmiştir. Ayrıca çalışmada mekânsal ayrışma, daha çok sosyo-ekonomik ve sosyal boyutlarıyla incelenmiştir. Gelecek dönemlerde, farklı turizm şehirlerine kıyaslayıcı bir bakış açısıyla yaklaşılması önemli katkılarda bulunabilir. Özellikle Bodrum, Kuşadası, Marmaris, Alanya ve Çeşme gibi sahil turizmi noktalarında benzer araştırmalar gerçekleştirilerek turizmin mekânsal ayrışma üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir. Bu sayede, turizm kaynaklı

sosyal ayrışmanın bölgesel düzeydeki benzerlik ve farklılıkları daha kapsamlı bir şekilde ortaya çıkarılabilir. Ayrıca gelecekteki araştırmalarda boylamsal araştırma yöntemlerinin kullanılması, turizmin kent yapısına ve toplumsal ilişkilere uzun vadeli etkilerinin izlenmesini mümkün kılacaktır. Özellikle turizm yatırımlarının zaman içerisindeki mekânsal dağılımı, konut fiyatlarındaki değişimler, nüfus hareketleri ve sosyal yapıda gözlemlenen dönüşüm süreçleri uzun dönemli verilerle desteklenebilir. Son olarak, yerel yönetimler, turizm yatırımcıları ve yerel toplulukların birlikte değerlendirildiği çok paydaşlı araştırmaların yapılması tavsiye edilmektedir. Bu tür çalışmalar, turizm politikalarının sosyal adalet, mekânsal bütünlük ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde yeniden şekillendirilmesine katkı sağlayabilir.

Etik Beyan: Araştırmanın arşiv tarama ve doküman analizi odaklı olması insan veya hayvanlar üzerinden (anket, mülakat, odak grup çalışması, insan veya hayvanlar üzerinde deneysel çalışmalar) veriler toplanmaması nedeniyle etik kurul raporuna gerek duyulmamıştır.

Yazar Katkı Beyanı: Yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Beyanı: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Arslan, H. (2014). Türkiye'nin kentleşme sürecinde konut politikalarının evrimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 40. <https://izlik.org/JA38YX92HY>
- Ayata, S. (1989). Toplumsal çevre olarak gecekondulu ve apartman. *Toplum ve Bilim* 46-47, 101-127.
- Bergson, H. (2000). *Time and Free Will: An Essay on the Immediate Data of Consciousness*. Pogson, F. L. (Çev.). New York: Dover Publications, Inc.
- Birişçi, T., Kalaycı-Önaç, A. and Demirkol, A. K. (2018). Turizm Bölgelerinde Kentleşmeye Bağlı Doğal ve Kültürel Peyzaj Değişimleri; Kuşadası Örneği. Birişçi, T. and Kalaycı-Önaç, A. (Ed.), *Kuşadası Peyzaj Değerleri*. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 167-179.
- Bozyer, Ü. (2009). Turizm kenti: Bodrum örneği, içinde *Kentsel Araştırmalar Sempozyumu*, Ankara., ss. 63-76.
- Candan, H. and Oktay, E. (2017). Yabancıların Türkiye'de taşınmaz ediniminin turizm sektörü üzerine etkisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (4), 639-661.
- Castells, M. (1976). İktidar, kentsel sistem ve sınıf mücadelesi. Barışık, A. (Çev.), *Mimarlık Dergisi*, 14(1), 12-14. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/283/3972.pdf>
- Çavuş, Ş. and Çolakoğlu, O. E. (2008). *Kuşadası ve Didim'de Yaşayan Halkın Yabancıların Gayrimenkul Edinmelerine Yönelik Tutumu ve Yabancı Gayrimenkul Sahipliğinin Turizme Etkilerini Algılaması ve Değerlendirmesi*. TÜBİTAK 1001 Araştırma Projesi.
- Çiçek, F. (2023). "İzmir'in Göbeğinde Tenha Bir Yerde Kaldık, Sıkıştırdılar Bizi": Kentlerde Sosyal ve Mekânsal Ayrışmanın Yarattığı Mahalle Tipolojileri ve Muhtar Somutlaşmaları Üzerine, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 57, 153-178.
- Dinç, Y. and Usun, Ç. F. (2025). Türkiye'nin Kıyı Turizminde Markalaşmış Turizm Kentlerinde Arazi (Rayiç) Değerlerinin Mekânsal Analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 382-404. <https://doi.org/10.32572/guntad.1602510>
- DTO (2024). *Didim Sektörel Gelişim Stratejileri: Turizm, Tarım, Kentleşme, Eğitim*. Didim Ticaret Odası & TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi SEM. [https://didimto.org.tr/reports/Didim Sektorel Gelisim Stratejileri Sonuc Raporu.pdf](https://didimto.org.tr/reports/Didim_Sektorel_Gelisim_Stratejileri_Sonuc_Raporu.pdf)
- Ecemiş-Kılıç, S. ve Aydoğan, M. (2009). Tarihsel bir kıyı kasabasında kitle turizminin etkileri: Bodrum örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 18(1-2), 85-103.
- Geniş, Ş. (2007). Küreselleşme, toplumsal eşitsizlik ve mekânsal ayrışma. *Sivil Toplum*, 5 (17-18). 69-84.
- Glass, R. (1964). *London: Aspects of Change*. London: MacGibbon & Kee.
- Harvey, D. (2006). *Spaces of Global Capitalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*. Verso.

- Işık, Ş. ve Zoğal, V. (2017). Turizm kentleşmesi kavramı: Antalya örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 26(2), 71-94.
- Kousis, M. (2000). Tourism and the environment a social movements perspective. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 468-489.
- Lea, J. (1988). *Tourism and Development in the Third World*. London: Routledge
- Lees, L., Slater, T. and Wyly, E. (2008). *Gentrification*. New York: Routledge.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford UK: Blackwell.
- Marx, K. and Engels, F. (2001). *The German Ideology Part One, with Selections from Parts Two and Three, together with Marx's "Introduction to a Critique of Political Economy."* New York, International Publishers.
- McKercher, B. and Cross, H. (2002). *Cultural Tourism, The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: The Howart Press.
- Oğan, O. and Yasak, Ü. (2020). Küreselleşme bağlamında mekansal kent kimliği ve markalaşmanın kent turizmine etkisi. *Türk Coğrafya Dergisi*(74), 97-105. <https://doi.org/10.17211/tcd.702812>
- Smith, A. (1999). *The Wealth of Nations: Books I-III*. Skinner, A. (Ed.), London: Penguin Books.
- Şenyapılı, T.(1978). *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*. Ankara: ODTÜ.
- Tachir, G. (2019). *Kıyı kentleri ve ekolojik turizm ilişkisinde bütünlük konaklama yaklaşımı: Dedeoğlu ve Dada örnekleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Toker, A. (2019). *Tarihsel süreçte Didim’de yaşanan göçlerin yarattığı değişimin turizm ekseninde incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yılmaz, M. (2019). *Kıyı kentlerindeki sosyo-ekonomik gelişmişlik niteliğinin mekânsal büyümeye etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yumuk, Y. ve Altıntaş, V. (2019). Bodrum’da yaşayan yerel halkın kentsel yaşam kalitesi algılarının aşırı turizm (overtourism) kapsamında değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII (Özel Sayı), 90-102.